

Carl Andresen, Georg Denzler, *Wörterbuch der Kirchengeschichte*, München 1982, Deutscher Taschenbuch Verlag, ss. 650.

Autorzy, profesorowie katolicycy patrystyki i archeologii biblijnej (C.A., Göttingen, emerytowany) oraz historii kościoła (D.G., Bamberg) podjęli się w ponad siedmiuset hasłach przedstawić na użytek szerszego kręgu odbiorców podstawowe pojęcia z zakresu historii kościoła od czasów najdawniejszych po współczesność, uwzględniając w zestawie również najważniejsze sprawy innych wyznań chrześcijańskich. Podyktowana względami oszczędności miejsca ogromna kondensacja materiału, wtłoczenie go w ramy hasel-pojęć, a w mniejszym stopniu hasel-terminów, zmusiła autorów do umieszczenia na wstępie dzieła zestawu dalszych około sześciuset hasel odsyłaczowych. Poza nim uwzględnia wstęp, wykaz stosowanych skrótów oraz ogólną, rozumowaną informację bibliograficzną obejmującą tak edycje źródłowe, jak różnojęzyczne opracowania. Niezależnie od tego zestawu, na końcu każdego hasła znajduje się odesłanie do najważniejszych opracowań, głównie niemieckich, ale w przypadku ich braku również angielskich, francuskich czy włoskich. Stosunkowo duża liczba hasel traktuje o kościelnych instytucjach. Niektóre trudne są do odnalezienia, np. „źródła prawa kościelnego”, które nie figurują pod „Recht” czy „Quellen”, gdzie skłonni byłibyśmy ich szukać w słowniku poświęconym historii kościoła, lecz jako „Kirchenrechtsquellen”. W sumie omawiana pozycja, należąc do cennych pomocy podręcznych również dla badaczy, wzbogaciła poważnie dorobek niemieckich wydawców w zakresie podręcznych słowników tematycznych.

S.R.

Deutsche Juristen aus fünf Jahrhunderten. Eine biographische Einführung in die Rechtswissenschaft, hrsg. von G. Kleinheyder und G. Schröder, wyd. 2, Karlsruhe—Heidelberg 1982, C. F. Müller Juristischer Verlag, ss. 390. Uni-Taschenbücher 578.

Poprzedzony krótkim wstępem, charakteryzującym rozwój prawa i jego nauki w Niemczech od doby recepcji prawa rzymskiego po początki XX w., zbiór składa się z 73 biogramów jurystów żyjących pomiędzy XV a XX stuleciem (wyjątek uczyniono dla Eike von Repgowa). Poszczególne noty o objętości przeważnie od 2 do 5 stron (nie sygnowane — choć zespół autorów składa się z 5 osób), zawierają krótką biografię danej postaci, charakterystykę jej działalności, podstawowych dzieł, bibliografię tychże, jak również podstawowych opracowań traktujących o danej osobie. W odrębnym dodatku (s. 319 - 341) pomieszczono dalsze 122 biogramy prawników uznanych za mniej ważnych lub jeszcze żyjących. Poświęcone im teksty zredukowano do parowierszowego zestawienia dat publikacji i prac o danej osobie. Kryteria doboru postaci pozostają nie całkiem jasne. Dlaczego np. uwzględniono w aneksie nieprawnika, historyka O. Brunnera, a pominięto nie mniej znaczących nieprofesjonalnych historyków ustroju, jak O. Hintze czy F. Hartung, nie mówiąc już o takim historyku ustroju i prawa, jak H. Mitteis czy H. Conrad? Całość uzupełniają: wykaz stosowanych w opisach bibliograficznych skrótów, indeks osobowy, dodatkowo identyfikujący poszczególne postacie i podający lata ich życia, oraz indeks terminologiczno-rzeczowy. Pierwsze wydanie książki

ukazało się w 1976 r. i od tej chwili pełni na szeroką skalę funkcję podstawowego informatora, konkurując z powodzeniem z fundamentalnym opracowaniem E. Wolfa, *Grosse Rechtsdenker der deutschen Geistesgeschichte* (wyd. 4, 1963). Redaktor całości i kierownik zespołu autorskiego jest profesorem i dyrektorem Instytutu Historii Prawa Niemiec i Nadrenii w Bonn.

S.R.

Noty recenzyjne opracowali: JULIUSZ BARDACH (J. B.), STANISŁAW RUSSOCKI (S. R.), STANISŁAW SALMONOWICZ (S. S.).